

Nr 184

Utlåtande i anledning av väckta motioner om fördelning mellan olika huvudmän av kostnaderna för folkhögskolor m. fl. läroanstalter.

(2:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Svanström* (I: 179) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Gränö (II: 208), har hemställts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder ägnade att möjliggöra reglering av huvudmannakostnader i förhållande till elevernas bostadsort, när det gäller folkhögskolor, lantmannaskolor, lanthushållsskolor m. fl. dylika läroanstalter.

Beträffande motiveringen för detta yrkande får utskottet hänvisa till motionen I: 179.

Över motionerna har i vederbörlig ordning inforrats yttranden av skolöverstyrelsen, lantbruksstyrelsen, statskontoret samt 1955 års lantbruksundervisningskommitté.

Skolöverstyrelsen har anfört följande.

Kungl. Maj:t har i cirkulär den 5 juni 1959 till skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, länsskolnämnderna och rikets kommuner utfärdat allmänna anvisningar om fördelning av kostnader vid kommunal samverkan på skolväsendets område (SFS 1959: 351). Dessa anvisningar äger enligt punkt 1 nämnda cirkulär tillämpning i det fall att kommun enligt organisationsplan för skolväsendet skall handha uppgift för annan kommuns räkning och kommunerna icke kan enas om kostnadsfördelningen och det därför ankommer på länsskolnämnd att besluta i saken. När folkhögskolorna icke ingår i ovan nämnda för kommun gällande organisationsplan för skolväsendet äger ifrågavarande anvisningar icke tillämpning på folkhögskolorna. Ej heller har vad gäller folkhögskolorna fastställts visst område, från vilket skolan i första hand skall mottaga elever. I detta avseende är folkhögskolorna sålunda helt fristående i förhållande till andra skolformer och även till varandra.

De tidigast igångsatta folkhögskolorna var främst avsedda för ungdomen i den bygd, där skolan var belägen, men elever från annat håll mottogs även. Många elever söker sig emellertid till annan skola än hembygdens. Anledningen härtill kan vara en önskan att få lära känna en annan del av landet, att få besöka en skola av viss karaktär (rörelseskola) eller att få ta del av speciell undervisning. I vilken utsträckning detta sker är emellertid för närvarande icke möjligt att angiva.

Huvudmannaskapet för folkhögskolor utövas främst av landsting (för

närvarande ett fyrtiotal skolor) och av olika folkrörelser. Bland de sistnämnda märkes sådana med anknytning till religiösa organisationer (Sigtuna folkhögskola, Hagabergs folkhögskola m. fl.), till nykterhetsorganisationer (Wendelsbergs, Tollare och Hellidens folkhögskolor), frisksportrörelsen (Stensunds folkhögskola) och till arbetarrörelsen (Brunnsviks och Viskadalens folkhögskolor). Folkhögskolor drives sålunda av vitt skilda huvudmän. Ehuru statens bidrag ökat väsentligt från och med den 1 oktober 1958, är rörelseskolornas ekonomiska resurser i allmänhet mycket begränsade. Vidare är landstingens bidrag till dessa skolor med ett par undantag relativt låga.

Enligt överstyrelsens mening synes det i princip vara önskvärt, att elevberedes möjlighet att vinna inträde vid den folkhögskola han finner lämpligast.

Med hänsyn emellertid till att — såsom ovan nämnts — huvudmän av vitt skilda kategorier ansvarar för de olika skolorna, anser överstyrelsen det icke möjligt att författningen reglerar driftkostnader huvudmännen emellan. Vidare kan det befaras, att en statlig reglering av här föreslagen art i vissa fall kan medföra obenägenhet hos skolorna att mottaga elever från andra skolans »rekryteringsområden» och sålunda minska elevernas frihet vid valet av folkhögskola.

Enligt överstyrelsens mening bör de spörsmål som omnämnes i här ifrågasvarande motioner regleras genom överenskommelser mellan de olika huvudmännen och icke genom författningsbestämmelser.

Äberopande det anförda får överstyrelsen avstyrka bifall till det i motionerna framlagda förslaget om åtgärder ägnade att möjliggöra reglering av huvudmannakostnader i förhållande till elevernas bostadsort, när det gäller de statsunderstödda folkhögskolorna.

Lantbruksstyrelsen har anfört bland annat följande.

Vad först gäller behovet av utbyte av elever mellan olika skolor vill lantbruksstyrelsen i fråga om lantbruksundervisningsanstalterna framhålla, att ett sådant behov redan nu föreligger, främst beroende på den specialisering av undervisningen som i viss utsträckning genomförts under de senare åren. Undervisningen inom vissa specialområden har sålunda förlagts till ett fåtal skolor, vilka rekryterar sina elever från större områden, ofta omfattande flera län. Detta gäller exempelvis undervisningen i fjäderfäskötsel, vilken endast meddelas i lantmannaskolan i Hörby. Analoga förhållanden gäller beträffande utbildningen av arbetsledare inom jordbruket, vilken endast förekommer vid lantbruksskolorna och inom trädgårdsundervisningen.

Behovet av ett utbyte av elever mellan olika skolor och områden kommer enligt lantbruksstyrelsens uppfattning sannolikt att betydligt öka i framtiden. Det torde nämligen för framtiden bl. a. av kostnadsskäl bli nödvändigt att liksom nu koncentrera vissa kurser exempelvis specialkurser i maskinskötsel och djurskötsel till ett begränsat antal skolor. Samtidigt medför den fortgående specialiseringen inom jordbruket ett behov av specialkurser inom nya områden, vilka kurser också måste begränsas till ett fåtal skolor. Utbildningen av jordbruks- och ladugårdsförmän kommer framdeles troligen att förläggas till ett färre antal skolor än som f. n. är fallet.

För att underlätta ett utbyte av elever mellan olika skolor kan det bli nödvändigt att vidtaga åtgärder, vilka möjliggör en smidig reglering av kostnaderna mellan olika huvudmän. Motionärernas förslag torde i och för sig

kunna anses vara en rationell lösning av frågan. Det går emellertid inte att bortse från de stora svårigheter som är förenade med en utvidgning av ifrågavarande bestämmelser att gälla även skolor som drives av andra huvudmän än stat eller primärkommun, såsom exempelvis landsting, stiftelser m. fl.

Detta förutsätter bl. a. att för varje skola bestämmes ett visst område (elevområde), från vilket skolan i första hand skall mottaga elever. Motionärerna har föreslagit, att såsom elevområde skall räknas landstingsområde. För elev som besöker skola inom annat landstingsområde skulle sålunda skolans huvudman uppbära ersättning motsvarande i princip den del av elevkostnaden som ej täckes av statsbidrag. Motionärerna har icke klart angivit av vilken denna ersättning skall utges, men den här närmast till hands ligande lösningen är den att landstinget i vederbörandes hemlän åtager sig att svara för de på den lokala huvudmannen ankommande kostnaderna i dylika fall.

En reglering av huvudmannakostnader på angivet sätt skulle för lantbruksundervisningens vidkommande te sig ganska enkel om samtliga lantbruksundervisningsanstalter hade landsting till huvudman. Nu förhåller det sig emellertid så att ca 80 % av skolorna har landsting som huvudman medan resterande 20 % har annan huvudman, företrädesvis förening, stiftelse eller hushållningssällskap. Ofta förekommer inom ett och samma område både landstingsägda skolor och skolor med annan huvudman.

Lantbruksstyrelsen konstaterar sålunda att inom lantbruksundervisningen de olika skolorna ofta har rekryteringsområden som sträcker sig utanför de egna länens gränser. I den mån huvudmännen anser att deras ekonomiska åtaganden i första hand skall gälla elever från ett visst upptagningsområde, något som ofta torde vara fallet då exempelvis landsting utövar huvudmannaskapet, kan behov av bestämmelser, avsedda att reglera huvudmannakostnaderna mellan huvudmän inom olika elevområden uppstå. En sådan reglering synes dock ge upphov till vissa principiella och administrativa svårigheter, varför ett slutligt ställningstagande måste föregås av en utredning.

Statskontoret har avgivit följande yttrande.

I samband med statsmakternas beslut vid 1956 års riksdag om antagande av skolstyrelselag uppdrogos riktlinjer för den interkommunala samverkan för samordning och planering på skolväsendets område (prop. 1956: 182, sid. 229 ff, sammansatt konstitutions- och statsutskotts utl. nr 1, rd. skr. 420). Enligt nämnda riktlinjer skulle anvisningar rörande fördelningen av kostnaderna mellan kommuner, som samverka på skolans område i annan form än genom kommunalförbund, utarbetas enligt principen att kommun, som mottager elever från annan, av denna skall äga uppbära ersättning för sina havda verkliga merkostnader. I enlighet härmed har Kungl. Maj:t i cirkulär den 5 juni 1959 (SFS nr 351) utfärdat allmänna anvisningar om fördelning av kostnader vid kommunal samverkan på skolväsendets område.

Självfallet är det önskvärt, att samverkan mellan olika huvudmän kan åstadkommas även när det gäller folkhögskolor, lantmanna- och lanthushållsskolor samt sådana yrkesskolor, som icke omfattas av organisationsplan för skolväsendet. I de fall, då landsting är huvudman, synes hinder icke möta mot att reglera huvudmannakostnaderna genom frivillig samverkan på i huvudsak samma sätt som nu sker på det lokala området. Vad däremot

beträffar skolor, för vilka andra än landsting äro huvudmän, exempelvis stiftelser och föreningar, torde betydande svårigheter framför allt ur organisatorisk synpunkt kunna föreligga att åstadkomma en motsvarande samverkan. Förevarande motion kan icke tjäna som underlag för ett bedömande av denna fråga eller av spörsmålet, om och för vilka skoltyper myndighet skall äga förordna om samverkan, när detta icke kan åstadkommas på frivillig väg. Statskontoret har emellertid icke något att erinra mot att en närmare undersökning av hithörande spörsmål göres för att klarlägga, i vad mån åtgärder till vinnande av det i motionen uttalade syftet kunna anses påkallade.

1955 års lantbruksundervisningskommitté har anfört i huvudsak följande.

Lantbruksundervisningskommittén konstaterar, att inom lantbruksundervisningen de olika skolorna ofta har rekryteringsområden som sträcker sig utanför det egna länets gränser. I den mån huvudmännen anser att deras ekonomiska åtaganden i första hand skall gälla elever från ett visst upptagningsområde, vilket ofta torde vara fallet då landsting fungerar som huvudman, kan det uppkomma behov av bestämmelser avsedda att reglera huvudmannakostnaderna emellan huvudmän inom olika elevområden. Kommittén vill emellertid ännu ej ta definitiv ställning till hur dylika bestämmelser bör utformas och i vilken form nämnda reglering av huvudmannakostnaderna sålunda bör ske utan avser kommittén att återkomma till denna fråga i sitt betänkande.

Utskottet. Av de inhämtade yttrandena framgår, att för närvarande omkring hälften av antalet folkhögskolor drives av landsting. Övriga folkhögskolor har folkrörelser som huvudmän. Lantbruksundervisningsanstalterna drives till 80 procent av landsting och resten av stiftelser, föreningar och hushållningssällskap. Varken för folkhögskolor eller lantbruksundervisningsanstalter finnas elevområden fastställda. Under sådana förhållanden torde enligt utskottets mening stora svårigheter föreligga för en reglering av huvudmannakostnaderna i förhållande till elevernas bostadsort.

Enligt vad som framgår av 1955 års lantbruksundervisningskommittés yttrande, har kommittén förevarande spörsmål under övervägande. Vid sådant förhållande finner utskottet sig icke böra tillstyrka bifall till motionerna.

Utskottet hemställer alltså,

att motionerna I: 179 och II: 208 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 22 november 1960

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Närvarande: se under utlåtandet nr 182.